

Repliker och kommentarer

I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk-politisk anknytning

LARS HULTKRANTZ OCH ELLY-ANN JOHANSSON

Hemarbetet och BNP, replik

I Ekonomisk Debatt 3/2003 beräknar Märta Bergman storleken på BNP om även hushållens obetalda hemarbete inkluderas. Bergman beräknar genomsnittlig tid för olika typer av hemarbete och värderar sedan detta enligt de taxor som företagen Hemfrid i Sverige och HomeMaid Hemservice tillämpar. Mätt på detta vis blir värdet av hemarbete 2080 miljarder kronor år 2000, vilket skulle innebära en fördubbling av BNP om det medräknades.

Bergman gör en pionjärinsats av stor betydelse. Det är naturligtvis märkligt att vi saknar mätningar av det ekonomiska värdet av den betydande arbetsinsats som utförs i oavlönat hemarbete av olika slag. Vuxna män och kvinnor i Sverige arbetar i genomsnitt cirka 53 timmar i veckan. Detta gäller ungefärligen för båda könen, men män ägnar två tredjedelar och kvinnor något mindre än hälften av denna tid åt förvärsarbete (SCB 2002), resten åt oavlönat hemarbete.

Åtskilliga ekonomisk-politiska analyser kan hamna snett om man inte tar hänsyn till att hushållen utför detta omfattande obetalda arbete. Svenskarna är ett folk som till synes

i högre utsträckning än andra lagar sin egen mat till vardags och på semestern, bär bort och plockar av sina lunchbrickor, skruvar ihop sina möbler, hugger sin björkved och själva gräver för ny dränering kring sina hus. Samtidigt är svenska kvinnor yrkesverksamma i högre utsträckning än i flera andra länder. Många reformer av regelverk, skatter och bidrag kan förväntas påverka denna aktivitet. Men ofta gäller att det som inte mäts och värderas heller inte synes existera. Det är därför angeläget att denna produktion registreras i den ekonomiska statistiken.

En grund för detta har lagts med de två tidsanvändningsstudier som SCB genomfört åren 1990/91 respektive 2000/01 som har dokumenterat tidsåtgången för olika sysslor. Men hur ska denna tidsinsats värderas?

Bergmans metod för detta är knappast rättvisande. Ett mindre problem är att då hon använder hemserviceföretagens prislistor dubbelräknas vissa insatsvaror (t ex städrekskap) som redan ingår i BNP. Ett större problem är att värderingen görs med hela lönekostnaden inklusive skatt och arbetsgivaravgifter.

Frågan man måste ställa är vad som är hemarbetets marginella produktivitet. Den enklaste modellen för hushållens produktionsval leder fram till att marginalproduktens värde bör vara lika med nettolönen, dvs lönen per timme efter skatt. Det är denna nettoersättning av att arbeta ytterligare en timme i förvärsarbete som är relevant för

LARS HULTKRANTZ är professor i nationalekonomi vid Örebro universitet.

lhult@du.se. ELLY-ANN JOHANSSON är doktorand i nationalekonomi vid Uppsala universitet. elly-ann.johansson@nek.uu.se

den person som överväger att istället ägna denna timme åt hemarbete.

Det är dock inte alldeles självklart exakt hur hög nettolönen är. Medellönen för samtliga anställda var 20 300 kronor per månad år 2000 (SCB 2000). Utslaget per timme blir det, då den genomsnittliga månadsarbetstiden är 171 timmar (SCB 2000), 119 kronor. Med en kommunal skattesats på 32 procent blir medelnettolönen 80 kr per timme.

Ett problem med en sådan beräkning är att den marginella timlönen inte nödvändigtvis sammanfaller med den genomsnittliga. Ett annat problem gäller skattesatsen. Hushållens nettobehållning av ytterligare en timmes förvärvsarbete beror av flera skatte- och bidragssystem, förutom kommunalskatt även t ex statlig inkomstskatt för inkomster över brytpunkten, marginaleffekten av avtrappningen av bostadsbidraget i ett annat inkomstintervall o s v. I en ESO-rapport (Ds 1997:73) beräknades den genomsnittliga marginaleffekten år 1997 uppgå till 53 procent. Sedan dess har flera väsentliga förändringar av skatte- och bidragssystemen gjorts. Senare beräkningar (Finansdepartementet 2003) tyder på att denna snitteffekt idag är cirka 7 procentenheter lägre (48 procent år 2000, 46 procent år 2001). Detta skulle, med samma medeltimlön som ovan, tyda på att den marginella nettolönen år 2000 var cirka 62 kronor per timme.

Felkällorna är således många. Man kan fråga sig hur sofistikerade hushållen är i avvägningen av sin tidsinsats i hemarbete. Utgår man från den "sanna" marginella nettotimlönen eller från en schablonbedömning som kanske innehåller systematiska fel? Men oavsett vad svaret är på sådana frågor kommer ändå nivån att vara en helt annan än den Bergman använder.

Som Bergman redovisar är det också på denna lägre nivå man hamnar i studier av hushållens betalningsvilja för enkla hemtjänster. Vid en kostnad på 70 kr per timme skulle hushållen enligt en studie vilja köpa två och en halv timmes hemservice per vecka. Även forskningen kring värdering

av restidsvinster når resultat i denna storleksordning. Exempelvis skattar Hultkrantz och Mortazavi (2001) svenskers värdering av större tidsvinster vid bilresor till knappt 50 kr/h. Detta med utgångspunkt i en studie baserad på påstådda val som utfördes år 1994. Omräknat till 2000 års penningvärde och uppräknat enligt tillväxt i real BNP blir studiens tidsvärde drygt 62 kr per timme.

Med tidsvärden som på olika sätt baseras på nettolönen hamnar värdet av hushållens obetalda hemarbete avsevärt lägre än vad Bergman beräknar. Använder vi nettolöner på 62 respektive 80 kr per timme kan värdet av hushållens hemarbete beräknas till 440 – 570 miljarder kronor. Det är ett betydande belopp, men bara en fjärdedel av Bergmans resultat.

En ytterligare komplikation gäller vilken tidsåtgång som ska användas. Bergman utgår från den tidsanvändningsstudie som gjordes för ett decennium sedan. Nu finns det en färskare studie (SCB 2002). Den bekräftar den förra studiens huvudresultat att hushållen utför ett betydande hemarbete, men visar även att detta har minskat inte oväsentligt sedan den förra undersökningen. Med den nyare tidsanvändningsstudien som underlag blir värdet av hemarbete 410 - 525 miljarder år 2000. Att hemarbetstiden minskat under 1990-talet innebär dock inte automatiskt att det ekonomiska värdet av hemarbete minskat. Sjunkande marginaleffekter kan ha medfört att hushållens produktivitet mätt med nettolönen ökat, vilket i så fall verkat i motsatt riktning.

Avslutningsvis kan vi notera att beräkningar av BNP inklusive hemarbete möjliggör intressanta jämförelser av olika sektorer i ekonomin i vilka hushållen lägger ned ett betydande eget arbete. Ett exempel är transportsektorn. Då transporttjänster ofta tar betydande tid i anspråk att konsumera kan man hävda att beräkningar av transportsektorns storlek bör inkludera sådana tidsaspekter. En enkel beräkning görs i Johansson (2003) där transportsektorns storlek mätt från utgiftssidan (inklusive t ex värdet av den tid

hushållen avsätter för transporter) uppskattas till omkring 270 miljarder. Det motsvarar en knapp tiondel av BNP inklusive hemarbete.

Att fortsätta att utveckla och förfinas satellitberäkningar av BNP inklusive hemarbete förefaller därför önskvärt av flera olika skäl. Till svårigheterna hör att hitta en rimlig värdering av hushållens tidsinsats, men en god utgångspunkt vore att använda någon form av nettolönebaserad värderingsmetod.

Referenser

- Ds 1997:73, *Lönar sig arbete?*, Rapport till ESO, Finansdepartementet.
- Finansdepartementet (2003). "Fördelningspolitisk redogörelse", bilaga 3 till vårpropositionen, Prop 2002/03:100.
- Hultkrantz, L och R Mortazavi (2001), "Anomalies in the Value of Travel Time Changes", *Journal of Transport Economics and Policy*, vol 35, s 285-300.
- Johansson, E (2003), "Transporter – kostnader, externkostnader och skatteböroda", D-uppsats i nationalekonomi vid Uppsala universitet.
- SCB (2000), *Lönestatistisk årsbok 2000*, Statistiska centralbyrån.
- SCB (2002), *Tid för vardagsliv. Kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91 och 2000/01*, Statistiska centralbyrån, Levnadsförhållanden, rapport 99.